

Uniwersytet Medyczny im. Karola Marcinkowskiego w Poznaniu

Piotr Skalski

Od Poznańskich Zakładów Farmaceutycznych
„Polfa” do Glaxo Wellcome
(1961–1998)

Poznań 2023

Recenzje
Walentyna Korpalska
Jerzy Pałka

Korekta wydawnicza
Barbara Błażejczak

Skład i łamanie
Beata Łakomiak

Projekt okładki
Weronika Poręba

ISBN 978-83-7597-455-3

*Copyright © Uniwersytet Medyczny im. Karola Marcinkowskiego w Poznaniu,
Poznań 2023*

ul. Bukowska 70, 60-812 Poznań
www.wydawnictwo.ump.edu.pl

Ark. wyd. 16,0. Ark. druk. 21,1.
Format B5. Zam. nr 113/23.
Przekazano do druku we wrześniu 2023.

Spis treści

Streszczenie	9
Summary	11
Wykaz skrótów	13
Wstęp.....	15
1. Powstanie i organizacja Poznańskich Zakładów Farmaceutycznych „Polfa”	23
1.1. Tradycje i powojenny stan produkcji farmaceutycznej w Poznaniu ...	23
1.1.1. Fabryka Chemiczno-Farmaceutyczna „R. Barcikowski”	26
1.1.2. Spółka Zjednoczonych Aptekarzy „Hafeza” oraz Zakłady Farmaceutyczne „Therapia”	27
1.1.3. Krajowa Fabryka Catgutów „Chirurgofil”	29
1.1.4. Wytwórnia Strun Chirurgicznych „Catgut”	30
1.2. Nacjonalizacja wytwórni farmaceutycznych i powstanie Poznańskich Zakładów Farmaceutycznych „Polfa”	31
1.3. Nowy podmiot – Poznańskie Zakłady Farmaceutyczne „Polfa”	34
2. Charakterystyka państwowego przemysłu farmaceutycznego (1961–1989)	45
2.1. Struktura	45
2.1.1. Zjednoczenie Przemysłu Farmaceutycznego „Polfa”	45
2.1.2. Zjednoczenie Przemysłu Zielarskiego „Herbapol”	49
2.1.3. Przemysł spółdzielczy	50
2.1.4. Inne	51
2.2. Czynniki rozwoju i strategia działania	52
2.2.1. Kluczowe cele branży leków	52
2.2.2. Zaopatrzenie systemu lecznictwa	53
2.2.3. Baza surowcowa i import	60
2.2.4. Eksport leków	63
2.2.5. Standardy jakości leków	67
2.3. Stan polskiego przemysłu farmaceutycznego oraz Poznańskich Zakładów Farmaceutycznych „Polfa” na tle kryzysu gospodarczego (1980–1988)	70
2.4. Uwarunkowania innowacyjności	72
3. Infrastruktura naukowo-techniczna Zjednoczenia jako determinanta działalności poznańskiej „Polfy”	80
3.1. Charakterystyka ogólna	80
3.2. Branżowe instytuty naukowo-badawcze	82
3.3. Laboratoria badawcze zakładów Zjednoczenia	87

3.4. Zakłady doświadczalne Zjednoczenia	89
3.5. Ośrodek Informacji Naukowej „Polfa”	90
3.6. Biuro Projektów Przemysłu Farmaceutycznego „Polfa”	91
3.7. Instytut Leków	92
3.8. Wywiad naukowo-techniczny	94
4. Znaczenie potencjału naukowo-technicznego Poznańskich Zakładów Farmaceutycznych „Polfa” dla ich produkcji	97
4.1. Zakładowe laboratorium badawcze	97
4.2. Dział informacji naukowej i ośrodek informacji technicznej	105
4.3. Kontrola jakości	107
4.4. Kwalifikacje i kompetencje kadr naukowo-technicznych	109
5. Wpływ współpracy naukowo-technicznej na produkcję poznańskiej „Polfy”	115
5.1. Organizacja i zakres współpracy naukowo-technicznej	116
5.1.1. Współpraca wewnątrzresortowa	116
5.1.2. Współpraca międzyresortowa	122
5.1.3. Współpraca międzynarodowa	127
5.2. Obszary i wyniki współpracy	130
5.2.1. Dobór asortymentu wytwarzanych produktów	130
5.2.2. Technologia wytwarzania	133
5.2.3. Badania farmakologiczne	138
5.2.4. Analiza i kontrola jakości produkcji	139
5.2.5. Inna współpraca	141
6. Kształtowanie się produkcji w poznańskiej „Polfie”	145
6.1. Kontynuacja działalności znacjonalizowanych przedsiębiorstw farmaceutycznych (1961–1969)	145
6.2. Asortyment i technologie produkcji w nowej fabryce (1970–1981)	153
6.2.1. Relokacja zakładów oraz park maszynowy	153
6.2.2. Zmiany asortymentu	158
6.2.3. Produkcja pod względem ilości i sprzedaży	161
6.3. Produkcja w czasie kryzysu gospodarczego (1982–1988)	167
6.3.1. Inwestycje modernizacyjne i dalsza automatyzacja	168
6.3.2. Technologia produkcji i asortyment	170
6.3.3. Ilość, rentowność i wartość sprzedaży	172
6.4. Produkcja w warunkach gospodarki wolnorynkowej (po 1988 r.)	177
6.4.1. Dobra Praktyka Produkcyjna	182
6.4.2. Asortyment i wielkość produkcji	185
7. Studium przypadku – nici chirurgiczne	190
7.1. Tradycje do 1961 r.	190
7.2. Najważniejsze problemy technologiczne	192

7.3. Współpraca naukowa	197
7.4. Kooperacja zagraniczna	204
7.5. Tło polityczno-społeczne produkcji	212
7.6. Inne problemy wytwarzania nici chirurgicznych	216
8. Zakończenie	220
9. Piśmiennictwo	225
Spis tabel	243
Spis wykresów i schematów	244
Załącznik: Wzór kwestionariusza dotyczącego współpracy Poznańskich Zakładów Farmaceutycznych „Polfa” z Wydziałem Farmaceutycznym Akademii Medycznej w Poznaniu	245
Indeks	246

Streszczenie

Przedmiotem pracy są Poznańskie Zakłady Farmaceutyczne „Polfa”. Ramy czasowe wyznaczają lata 1961–1998, przypadające w Polsce na okres gospodarki centralnie planowanej i wolnorynkowej. Pracę otwiera rok 1961, kiedy nastąpiła reorganizacja całej branży przemysłu farmaceutycznego, w wyniku której powołano Zjednoczenie Przemysłu Farmaceutycznego „Polfa”, będące organem zwierzchniczym nad PZF. Kończącą cezurę wyznacza natomiast 1998 r. – zakup 80% akcji poznańskiego przedsiębiorstwa przez brytyjski koncern Glaxo Wellcome.

Monografia skupia się na produkcji oraz zakresie asortymentu Poznańskich Zakładów Farmaceutycznych „Polfa”. W przeprowadzonej analizie podjęto również próbę poszukiwania innowacyjności w działaniach omawianej wytwórni leków, szczególnie w zakresie technologii produkcji. Założono, że na działalność zakładów największy wpływ miały: powojenna baza przemysłowa Poznania, wynikająca z uwarunkowań polityczno-gospodarczych organizacja przemysłu farmaceutycznego w Polsce, zaplecze naukowo-badawcze zakładów, a także współpraca podejmowana z branżowymi instytutami naukowymi, uczelniami wyższymi oraz firmami zagranicznymi.

W pierwszym rozdziale ukazano historię przedsiębiorstw poprzedzających PZF, genezę ich powstania oraz strukturę organizacyjną na przestrzeni lat. Dokonano charakterystyki przemysłu leków i nici chirurgicznych na terenie Poznania w okresie poprzedzającym powołanie państwowego konglomeratu – Zjednoczenia Przemysłu Farmaceutycznego „Polfa”. Przybliżono również strukturę organizacyjną zakładów na przestrzeni kilkudziesięciu lat działalności.

W drugim rozdziale scharakteryzowano państwowy przemysł farmaceutyczny w Polsce pod względem struktury oraz czynników rozwoju. Przyjrano się strategii branży oraz jej funkcjonowaniu w trudnych dla Polski latach 80., pełnych zmian na szczeblach centralnych.

Rozdział trzeci stanowi analizę infrastruktury naukowo-technicznej Zjednoczenia Przemysłu Farmaceutycznego „Polfa”. Integralną częścią tej infrastruktury było zaplecze naukowo-badawcze poznańskiej „Polfy”, które zostało omówione w kolejnym rozdziale.

Szczególnie istotne okazało się zakładowe laboratorium badawcze, w którym pracowano nad technologią leków, kreowano asortyment oraz rozwiązywano bieżące problemy produkcji. ZLB prowadziło współpracę z branżowymi instytutami naukowymi oraz szkołami wyższymi, co zostało ukazane w piątym rozdziale. Szczególnie intensywną, obopólnie korzystną kooperację nawiązano z Wydziałem Farmaceutycznym Akademii Medycznej w Poznaniu. Dla rozwoju zakładów istotne były również kontakty z przedsiębiorstwami zagranicznymi.

W rozdziale szóstym scharakteryzowano produkcję PZF pod względem ilości, asortymentu, jakości oraz uzyskiwanych wyników finansowych. W poznańskiej „Polfie” produkowano niemal wszystkie dostępne w Polsce formy leków. Do zdecydowanie najbardziej postępowych zaliczyć należy aerozole lecznicze,

które w badanym okresie zyskiwały coraz większe znaczenie terapeutyczne. W swoim czasie „Polfa” Poznań była także jedynym w kraju producentem czopków, zawiesin pediatrycznych czy choćby pastylek do ssania. Kluczową grupę wyrobów z uwagi na kryterium działania stanowiły leki przeciwastmatyczne, chemioterapeutyki oraz leki psychotropowe. Ponadto wytwarzano szereg preparatów o innym zastosowaniu oraz parafarmaceutyków.

Egzemplifikację uwarunkowań produkcyjnych oraz działań podejmowanych na rzecz innowacji stanowi ostatni rozdział – studium przypadku. Omówiono w nim problematykę produkcji resorbowalnych nici chirurgicznych – katgutów oraz Dexonu, które należały do najbardziej rozpoznawalnych i kluczowych wyrobów zakładów.

Poznańskich Zakładów Farmaceutycznych „Polfa” nie sposób określić mianem innowacyjnych z uwagi na znaczny udział prac odtwórczych. Jednak dzięki sprawnemu zarządzaniu, trafionym inwestycjom, kontaktom z przedstawicielami nauki oraz korporacjami zagranicznymi przedsiębiorstwo reprezentowało wysoki poziom technologiczny w skali krajowej. „Polfa” Poznań przeszła przez okres transformacji ustrojowej w Polsce bez znaczących problemów, szybko adaptując się do realiów wolnego rynku.

Summary

The subject of the monograph is the Polfa Poznan Pharmaceutical Company (PPC) and covers the years 1961-1998, which coincide with the period of organisation of Polish industry according to both socialist and democratic standards. The book starts with the reorganisation of the whole Polish pharmaceutical industry in 1961, which resulted in the establishment of the Zjednoczenie Przemysłu Farmaceutycznego (Pharmaceutical Industry Association) Polfa was responsible for managing a dozen or so drug factories in Poland, including the PPC. The turning point was the year 1998, when Glaxo Wellcome, a British concern, purchased 80% of the Poznan-based company.

The monograph focuses on the production and range of PPC products. In the analysis, an attempt was made to search for innovativeness in the activities of the enterprise, particularly in the field of production technology. It was assumed that the post-war industrial base of Poznan, the organisation of the pharmaceutical industry in Poland, the scientific background of the PPC, and its cooperation with branch scientific institutes, universities and foreign enterprises had the greatest influence on the Poznan factory's production and range of products.

The first chapter covers a brief history of the plants preceding the PPC, the genesis of their establishment, and changes in the organisational structure over the years. The drug and surgical thread industry in Poznan in the period before the establishment of the state conglomerate is also characterised.

The second chapter analyses the functioning of the Polish pharmaceutical industry in the aforementioned period and discusses the Zjednoczenie policy in detail. The strategy and functioning of the industry in the 1980s, a difficult period for Poland, encompassed numerous changes at the central level and are carefully examined.

The third chapter is an analysis of the scientific and technical infrastructure of the state industry association. An integral part of this was the Polfa Poznan research facilities, which are discussed in the next chapter.

One of the main points of interest was the Research Laboratory (RL), which worked on drug technology, diversifying products, and solving production problems. The RL's scientific cooperation is covered in the fifth chapter. Particularly intensive and mutually beneficial cooperation was established with the Pharmaceutical Faculty of the Medical Academy in Poznan. The establishment of contacts with foreign companies was also important for the development of plants. In Poznan, for example, the production of drugs implemented on the basis of having purchased a licence was a much more common practice than in other national plants.

The sixth chapter characterises the production of the PPC in terms of quantity, range, quality, and financial results. Almost all available forms of medicine in Poland at the time were manufactured by Polfa Poznan. The most advanced

medicines were therapeutic aerosols, which gained increasing therapeutic significance in the period examined. At different times, the PPC was also the only Polish manufacturer of suppositories, paediatric suspensions and even lozenges. Anti-asthmatic medicines, chemotherapeutic agents, and psychotropic drugs constituted a key group of products with regard to their mode of action. Moreover, a number of parapharmaceuticals and preparations for other purposes were also manufactured.

An exemplification of the production conditions and activities undertaken for innovation is undertaken in the final chapter. It discusses the issue of the production of absorbable surgical sutures – catgut and Dexon – which were considered the most recognisable and important products of the plant.

Although the Polfa Poznan Pharmaceutical Company cannot be called innovative due to a significant amount of copy works, it represented a high technological level on the national scale thanks to efficient management, well-targeted investments, and contacts with science representatives and foreign corporations. As a result, the PPC went through a period of political transformation in Poland without significant problems, quickly adapting to the realities of the free market.